

बहस पैरवी तथा प्रतिरक्षा निर्देशिका, २०७६

प्रस्तावना : प्रदेश सरकार पक्ष वा विपक्ष भई दायर हुने रिट निवेदन तथा मुद्दाहरूमा प्रदेश सरकारको तर्फबाट गरिने बहस पैरवी तथा प्रतिरक्षा सम्बन्धी कार्यलाई सरल, सहज र व्यवस्थित बनाउन वाञ्छनीय भएकोले मुख्य न्यायाधिवक्ताको काम, कर्तव्य र अधिकार सम्बन्धी ऐन, २०७५ को दफा १८ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी मुख्य न्यायाधिवक्ताबाट यो निर्देशिका जारी गरिएको छ ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ: (१) यस निर्देशिकाको नाम “बहस पैरवी तथा प्रतिरक्षा निर्देशिका, २०७६” रहेको छ

।

(२) यो निर्देशिका मुख्य न्यायाधिवक्ताबाट स्वीकृत भएको मिति देखि तुरुन्त लागू हुनेछ ।

२. परिभाषा: विषय र प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस निर्देशिकामा:-

(क) “संविधान” भन्नाले नेपालको संविधान सम्झनु पर्छ ।

(ख) “कानून” भन्नाले तत्काल प्रचलित नेपाल कानून सम्झनु पर्छ।

(ग) “न्यायाधिवक्ता” भन्नाले सहन्यायाधिवक्ता, उपन्यायाधिवक्ता सम्झनु पर्छ र सो शब्दले मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयमा कार्यरत न्याय सेवा, सरकारी वकील समूहका शाखा अधिकृतलाई समेत जनाउँनेछ ।

(घ) “बहस पैरवी” भन्नाले मुद्दामा अदालत वा मुद्दा हेर्ने अधिकारी वा समक्ष उपस्थित भई माग दावी वा जिकिर पुष्टि गर्न न्यायाधिवक्ता वा तोकिएको कानून व्यावसायीबाट गरिने बहस पैरवी तथा प्रतिरक्षा समेतलाई सम्झनु पर्छ । सो शब्दले अदालत वा मुद्दा हेर्ने अधिकारी समक्ष पेश गरिएको बहस नोट समेतलाई जनाउँनेछ ।

(ङ) “प्रदेश” भन्नाले सुदूरपश्चिम प्रदेशलाई सम्झनु पर्छ ।

परिच्छेद - २

बहस पैरवी व्यवस्थापन

३. बहस पैरवी व्यवस्थापन : (१) बहस पैरवी गर्दा व्यावसायिक आचरणको परिधी भित्र रही प्रदेश सरकारको हक हित हुने गरी गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा(१) बमोजिम बहस पैरवी गर्दा देहायमा उल्लिखित नियमहरूको पालना गर्नु पर्नेछ:-

- (क) अदालत समक्ष समयमै उपस्थित हुने,
 - (ख) इजलाशको मर्यादा र विपक्षी कानून व्यवसायीको सम्मान गर्ने,
 - (ग) न्यायका सामान्य सिध्दन्तहरूको पालना र प्रयोग गर्ने,
 - (घ) मुद्दामा ठहर गर्नुपर्ने विषय, तथ्य र सो सँग सम्बन्ध प्रमाण केन्द्रित रहने,
 - (ङ) मुद्दाको तथ्यसँग मेल खाने नजीर प्रस्तुत गर्ने,
 - (च) मुद्दाको तथ्यलाई सिलसिलेवार रुपमा नम्र, शिष्ट र मर्यादित शैलीमा प्रस्तुत गर्ने,
 - (छ) विपक्षीको तर्क वा जिकिरलाई प्रमाणको विप्लेषणको आधारमा खण्डन गर्ने,
 - (ज) बन्द इजलासमा सुनुवाई हुने मुद्दामा गोपनीयता कायम गर्ने,
 - (झ) कुनै मुद्दामा एक भन्दा बढी न्यायाधिवक्ता वा तोकिएको कानून व्यवसायी उपस्थित भएको अवस्थामा अग्रज न्यायाधिवक्ता वा तोकिएको कानून व्यवसायीको निर्देशनलाई ध्यान दिई ईजलाशले छलफलको बुँदा निर्धारण गरेको भए सो को पालना गर्ने ।
 - (ञ) बहस पैरवी गर्दा अदालतले निर्धारण गरे बमोजिम आफ्नो पालोमा बहस पैरवी गर्ने ,
- (३) बहस गर्नका लागि समय व्यवस्थापन गर्ने र ईजलाशको निर्देशन समेतलाई ध्यान दिने,

४. पूर्व तयारी तथा मिसिल व्यवस्थापन :- बहस पैरवी गर्नु पूर्व देहायका कुराहरू विचार गर्नु पर्नेछ :-

- (क) सम्बन्धित मिसिल अध्ययन गरी सम्बन्ध तथ्य, कानून, सिध्दान्त र प्रतिपादित नजीरको संकलन गर्ने,
- (ख) मिसिल कागजात व्यवस्थित गरि तथ्य र सम्बन्ध नजीरको टिपोट गर्ने,
- (ग) बहस पैरवी प्रस्तुतीको योजना बनाउने तथा बहसको क्रममा उठ्न सक्ने सम्भावित प्रश्नहरू आकलन गरि टिपोट गर्ने,

५. बहस नोट :- अदालत वा मुद्दा हेर्ने अधिकारीको आदेश वा संबन्ध नियमावलीमा तोकिएको प्रकृया बमोजिम बहस नोट पेश गर्नु पर्दा ठहर गर्नु पर्ने विवादित प्रश्न, ठहर हुनु पर्ने आधार र सो लाई समर्थन गर्ने तथ्य, कानून तथा नजीर समेतलाई सिलसिलाबन्ध रुपमा खुलाई पेश गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद - ३

बहस पैरवी सम्बन्धी अन्य व्यवस्था

६. प्रत्यार्थि झिकाउने आदेशका लागि गरिने बहस पैरवी: प्रदेश सरकारको तर्फबाट पुनरावेदन पत्र दर्ता भई सुनुवाईको लागि इजलास समक्ष पेश भएको मुद्दामा प्रत्यार्थि झिकाउने आदेशको लागि बहस पैरवी गर्दा देहाय बमोजिम गर्नु पर्नेछ :-

- (क) बहसको प्रारम्भमा पुनरावेदक वादी, पुनरावेदन गरिएका प्रतिवादी, मुद्दाको नाम, अभियोग माग दावी, कुन अदालतले के फैसला गरेको हो र सो फैसला उपर कुन हदसम्म चित्त नबुझि पुनरावेदन गरेको हो संक्षिप्त रूपमा ईजलास समक्ष पेश गर्ने,
- (ख) फैसला गर्ने अदालतले लिएका निर्णयाधारहरू बुँदागत रूपमा उल्लेख गरी उक्त फैसला के आधारमा त्रुटीपूर्ण छ, तथ्य प्रमाण र सम्बन्ध नजिर उल्लेख गरि त्यस्तो फैसलाको ठहर फरक पर्न सक्ने आधार कारण खुलाई प्रत्यार्थि झिकाउन जिकिर लिने,

७. विपक्षीको पुनरावेदन बहस पैरवी: विपक्षीको पुनरावेदन बहस गर्दा देहाय बमोजिम गर्नुपर्ने:-

- (क) पुनरावेदन जिकिर लिइएका कुराहरू र विपक्षीका तर्फबाट बहसमा जिकिर लिइएका कुराहरू बुँदागत रूपमा उल्लेख गरी त्यस्तो जिकिर खण्डन हुने संबन्ध कानून, सवुत, प्रमाण र प्रतिपादित सिध्दान्त क्रमबन्ध रूपमा प्रस्तुत गर्ने,
- (ख) प्रत्यार्थि झिकाउने आदेशमा लिइएका आधारहरू खण्डन गर्ने,
- (ग) फैसला गर्दा लिइएका आधार र कारण समेत उल्लेख गरी बहस पैरवी गर्ने ।

८. अनुमतिका लागि पेश गर्ने निवेदन उपर बहस पैरवी : अनुमतिका लागि गरेको निवेदनको सुनुवाईमा बहस पैरवी गर्दा देहाय बमोजिम गर्नु पर्नेछ:-

- (क) कानूनको प्रयोग, पालना र व्याख्या तथा प्रमाण मूल्यांकन गम्भीर त्रुटि हुन गएको छ भन्ने कुरा अदालतलाई विश्वास दिलाउन स्थापित तथ्य, प्रमाण र कानून स्पष्ट रूपमा खुलाउने,
- (ख) समान तथ्य भएको सो मुद्दामा फैसला गर्दा सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित नजीरको पालना नभएको वा त्यस्तो नजीरलाई गलत किसिमले व्याख्या भएको अवस्थामा सो सम्बन्धी सान्दर्भिक नजीर प्रस्तुत गर्ने,

- (ग) मातहत अदालतले फैसला गर्दा मिसिल संकलित सबुत प्रमाणको गलत किसिमले मूल्याङ्कन गरेको कारण सरकारी वा सार्वजनिक सम्पत्तिको हिनामिना भएको वा त्यस्तो सम्पत्तिमा क्षति पुग्न गएको भन्ने तथ्य स्थापित गराउने,
- (घ) नाबालक, महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति मानसिक रोगबाट पीडित वा पचहत्तर वर्ष उमेर पूरा गरेको व्यक्तिको उचित प्रतिनिधित्व हुन नसकी इन्साफमा तात्विक फरक पर्न गएको भए आधार र कारण सहित सो कुराको समेत जिकिर लिने,
- (ङ) मुद्दा दोहो-याई हेर्न निस्सा प्रदान भएको वा पुनरावलोकनको लागि निस्सा भएकोमा सोही बमोजिम बहस पैरवी गर्ने,

परिच्छेद – ४

विविध

९. अधिकारक्षेत्र र हदम्यादको विवाद सम्बन्धी बहस पैरवी: मुद्दा सुनुवाई गर्ने अधिकार क्षेत्र र मुद्दा दर्ता गर्ने हदम्यादका सम्बन्धमा उठेको प्रश्नमा निर्णय गर्न पेश भएको मुद्दामा बहस पैरवी गर्दा देहाय बमोजिम गर्नु पर्नेछ:-

- (क) अदालतको क्षेत्राधिकार भित्र नपर्ने वा हदम्याद भित्र दर्ता नभएको भनी विपक्षीले जिकिर लिएकोमा सो सम्बन्धमा निर्णय लिन सहयोग पुग्ने गरी कानूनी बुँदा र सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित नजिर एवं सिध्दान्तमा केन्द्रित रहेर बहस पैरवी गर्ने,
- (ख) मुद्दामा क्षेत्राधिकार सम्बन्धी प्रश्न निहित रही छलफल गर्दा अदालत वा अन्य मुद्दा हेर्ने अधिकारिको क्षेत्राधिकार भित्र पर्ने देखिएमा क्षेत्राधिकार रहेको निकायमा पठाउने आदेश गर्न जिकिर लिने।

१०. निर्देशिकाको पालना :- यस निर्देशिकामा उल्लेखित व्यवस्था मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय र बहस पैरवीका लागि नियुक्त गरिएका कानून व्यावसायीले अनिवार्य रूपमा पालना गर्नु पर्नेछ । यस निर्देशिकाको पालना नगर्ने पदाधिकारी तथा कानून व्यावसायीले आचार संहिता उल्लंघन गरेको मानिनेछ ।

११. प्रचलित कानून बमोजिम हुने: यस निर्देशिकामा उल्लेख नभएका कुनै कुरा तथा उल्लेख भएका कुनै कुरा प्रचलित कुनै नेपाल कानूनसँग बाझिएमा वा प्रचलित नेपाल कानूनको व्यवस्था र निर्देशिकाको व्यवस्था मध्ये कुन व्यवस्था पालनामा गर्ने भन्ने द्विविधा उत्पन्न भएमा प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम गर्नु पर्नेछ ।

१२. बचाउ :- यो निर्देशिका जारी हुनु भन्दा अगाडी गरेको बहस पैरवी तथा प्रतिरक्षा यसै निर्देशिका बमोजिम भएको मानिने छ ।

१३. वेवसाईटमा राख्ने :- यस निर्देशिकालाई मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयको वेवसाईटमा राखिनेछ ।